

eventuele schuilplaats voor hem gezocht en gevonden in het landarbeiders-huisje van een met een Duitse vrouw getrouwde NSB'er die in het Gooi woonde, tussen Naarden en Huizen. Hier werd Mussert in de ochtend van 10 mei door zijn adjudant per auto heengebracht. Toen er in de middag door de politie huiszoeking gedaan werd, had de leider der NSB zich, dicht bij het huisje, in een loopgraaf verborgen die nog uit de eerste wereldoorlog dateerde en nu met dicht kreupelhout afgedekt was. Met een verkoudheid kwam hij er uit te voorschijn. Nadien hield hij zich op zolder schuil, zich troostend met het denkbeeld 'dat', zo zei hij, 'deze oorlog hoogstens vier dagen kon duren.'¹ 'Ik heb dus', pochte hij na de oorlog, 'de eer te zijn Nederlands eerste onderduiker.'²

De algemeen secretaris der NSB, C. van Geelkerken, tweede lid der beweging, kon niet op de eer bogen, 's lands tweede onderduiker te zijn: verrast door het uitbreken van de oorlog, werd hij 's morgens omstreeks tien uur in zijn woning te Utrecht gearresteerd en met een groep anderen in de loop van de dag naar het fort Spijkerboor bij Purmerend gebracht.³ Hier was 'het eten en drinken goed, de ligging op strozakken behoorlijk. De behandeling', aldus een NSB'er uit Lunteren, 'was streng maar goed.'⁴

Fort Spijkerboor is een van de weinige interneringsplaatsen geweest, zo niet de enige, waar de verzorging en behandeling der geïnterneerden geen aanleiding gaf tot klachten. Als geheel liep het arrestatie- en internerings-systeem namelijk spoedig in het honderd. De snel groeiende angst voor de Vijfde Colonne leidde er toe dat men, eigenlijk al van meet af aan, de opgestelde arrestatielijsten uit het oog verloor: *alle* NSB'ers, *alle* Duitsers, ja soms ook *alle* Duits-Joodse vluchtelingen golden als verdacht, 'iedereen', zo verklaarde mr. van Thiel later, 'heeft toen maar gegrepen: de soldaten, de sergeanten, de luitenants, de burgemeesters.'⁵ Soms ging het bij de arrestatie rustig toe, soms was ook het politie-personeel dat de betrokkenen ophaalde, op die eerste oorlogsochtend al nerveus en geneigd tot excessief optreden. Zo werd 's morgens om half zeven door een brigadier van de Bloemendaalse recherche aangebeld bij het huis van een NSB'er die zakelijk beheerder was van zijn NSB-district: 'Op dat moment was ik juist van plan', schreef de betrokkene korte tijd later,

¹ N. Went: *Hoe de leider voor volk en vaderland behouden werd* (1941), p. 8-10, 15, 26-29, 33, 37-39, 58. ² A. A. Mussert: 'De NSB in oorlogstijd' (ms., 1945), p. 10. ³ PRA-Utrecht, proces-verbaal verhoor van C. van Geelkerken (afgesloten 10 okt. 1948), p. 3 (Doc I-510, map c). ⁴ Verslag, 30 mei 1940, door N. J. A., p. 2 (Archief NSB, map 960). ⁵ Getuige J. A. van Thiel, *Enq.*, dl. I c, p. 203.